

СИЛАБО-ТОНІЧНІ ФОРМИ В УКРАЇНСЬКОМУ ВІРШУВАННІ 60-Х РОКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ

Світлана Протасова. Силабо-тонічні форми в українському віршуванні 60-х років ХІХ століття

У статті проаналізовано силабо-тонічні розміри у поетичних творах 60-х років ХІХ століття. Для поезії характерне домінування ямбічних ритмів (84,4 %). Частка хорейчних розмірів не перевищує 2,4 %. Амфібрахічні форми складають 9,6 %, дактилі – 2,8 %, анапести – 0,8 %.

Ключові слова: версифікація, силабо-тоніка, метрика, ритміка.

Светлана Протасова. Силлабо-тонические формы в украинском стихосложении 60-х годов ХІХ века

В статье проанализированы силлабо-тонические размеры в поэтических произведениях 60-х годов ХІХ века. В поэзии доминируют ямбические ритмы (84,4 %). Доля хорейческих размеров не превышает 2,4 %. Амфибрахические формы составляют 9,6 %, дактили – 2,8 %, анапесты – 0,8 %.

Ключевые слова: стихосложение, силлабо-тоника, метрика, ритмика.

Svitlana Protasova. Syllabotonic forms in the Ukrainian poetry of the 60-s of the ХІХth century

In the article the syllabotonic metre in the poetic works of the 60-s of the ХІХth century is analyzed. The poetry is characterized by the domination of the iambic rhythm (84,4 %). The part of the trochaic metres doesn't exceed 2,4 %. Amphibrachic forms make up 9,6 %, dactyls – 2,8 %, anapaests – 0,8 %.

Key words: versification, syllabotonic versification, metrics, rhythmic.

На сьогодні в українському літературознавстві маємо ряд досліджень про поетичні форми окремих поетів або версифікацію певних десятиріч ХІХ століття. Такими є праці В. Півторака („Поетика віршованих творів Юрія Федьковича”), В. Мальцева („Українське віршування перших десятиріч ХІХ століття”), О. Любімової („Українське віршування 80-х – 90-х років ХІХ століття”). Однак, досі помітною є відсутність комплексного дослідження українського віршування ХІХ століття загалом. Наша стаття є спробою частково заповнити існуючу прогалину.

Українська поезія 60-х років позначена іменами Т. Шевченка, Л. Глібова, С. Руданського, М. Старицького, П. Куліша, О. Кониського, В. Мови (Лиманського), А. Свидницького, Я. Щоголева, С. Воробкевича, Ю. Федьковича, К. Климковича, В. Шашкевича.

У 60-х роках ХІХ століття палітра силабо-тонічних форм налічує 27 розмірів. Розглянемо детальніше кожен з них. Найбільшу частку складають ямбові поезії (84,4 % від усіх силабо-тонічних творів окресленого періоду). Монометричні ямби представлені такими розмірами: Я3, Я4, Я5, Я6ц.

Форму Я3 (3,2 % від загальної кількості творів) фіксуємо у поезіях Ю. Федьковича (два вірші, об'єднані під назвою „Чому?”, п'ять віршів з циклу „У полі, гей, у полі”), В. Шашкевича („Ластівкам в дорогу”) та у V-й частині твору К. Климковича „З єврейських співанок Байрона”. Наведемо зразок з поезії В. Шашкевича:

Як підете в гостину	u <u>l</u> uuuu <u>l</u>
За гори, за Карпати,	u <u>l</u> uuuu <u>l</u>
На рідню хатину	u <u>l</u> uuuu <u>l</u>
Сідайте щебетати (25, с. 63).	u <u>l</u> uuuu <u>l</u>

Усереднена кількість рядків з позасхемними наголосами – 3,6 %, повнонаголошених рядків – 70 %.

До чотиристопового ямба (54,8 % від усіх силабо-тонічних віршів) в означене десятиріччя зверталися Л. Глібов („Зіронька”, „Моя веснянка”), К. Климкович („О, хто малим не полюбив”, „Декому”, „Святославова долина”, „Привіт в річницю вінчання цісарської пари”, „Пропалий престол”), О. Кониський („Моє бажання”, „Пророк”, „Думка” („Я не боюсь тюрми і ката...”), „Моя любов”), П. Куліш (82 поезії), М. Старицький („Ждання”), Ю. Федькович (I, III, VIII, XIII, XXIII вірші з циклу „З окрушків”, „Шельвах”, „[Ом. Партицькому, посилаючи йому фотографію своєї хати й загороди]”, „Святий вечір”, III, IV, V частина поеми „Пуга”, „Одних виучують писарить”), В. Шашкевич („Бувало... А нині...”, „Безнадійним співаком”, „Христос воскресє!”, „На розлуку (Єв. Згарському)”, „На весну”, „Коли згадаю”, „Навесні”) та Т. Шевченко („Л.” („Поставлю хату і кімнату...”), „І день іде, і ніч іде...”, „Плач Ярославни”, „В Путивлі-граді вранці-рано”, „Зійшлись, побрались, поєднались...”, „Колись-то ще, во время оно...”, „Н.Т.” („Великомученице кумо!”), „Молитва” („Царям, всесвітнім шинкарям...”), „Царів, кровавих шинкарів...”, „Злоначинающих спина...”, „Росли укупочці, зросли...”

„О люди! люди небораки!”, „Якось-то йдучи уночі...”, „Кума моя і я...”, „Бували війни й військові свари...”, „Якби з ким сісти, хліба з’їсти...”, „І тут і всюди – скрізь погано...”, „Хоча лежачого й не б’ють...”, „Минули літа молодії”, „Саул”, „І Архімед, і Галілей...”, „Ликері”, „Умре муж велій в власяниці”). Наведемо приклад з вірша Л. Глібова „Зіронька”:

<i>Як тільки ясний день погасне,</i>	U U U U U U U U
<i>І ніч покриє божий мир,</i>	U U U U U U U U
<i>І наше лихо трохи засне,</i>	U U U U U U U U
<i>І стихне людський поговір, –</i>	U U U U U U U U
<i>Я йду до берега крутого</i>	U U U U U U U U
<i>І довго там дивлюся я,</i>	U U U U U U U U
<i>Як із-за лісу з-за густого</i>	U U U U U U U U
<i>Зіходить зіронька моя (4, с. 224).</i>	U U U U U U U U

За визначенням Н. Костенко, у чотиристовному ямбі „тенденцію до послаблення II стопи, що відроджує ритм XVIII ст., сучасні віршознавці умовно називають „архаїзаторською”, а тенденцію до посилення II стопи, яка продовжує тенденцію XIX ст. – „традиційною” [9, с. 161].

У поезії 60-х років XIX століття фіксуємо чотиристовні ямбічні структури двох видів (за М. Гаспаровим [3]): для 81 вірша (59 %) притаманний „архаїчний”, або без альтернуючого ритму вид 4-стоповика (I стопа сильніша, ніж II); для 56 поезій (41 %) властивий альтернуючий ритм, або „традиційний” (II стопа сильніша, ніж I).

Узагальнена акцентуація стоп Я4 у віршах 60-х років така:

I	II	III	IV
85,45	86,8	56,35	100

Усереднений відсоток повнонаголошених рядків у Я4 – 34,7, відсоток з позасхемними наголосами – 7,2.

П’ятистововий ямб (7,6 %) характерний для поезій К. Климковича („До зірки”), П. Куліша (псалми II, C, CIV, CX, CL, переспів „Іова”), М. Старицького („На озері”), Ю. Федьковича („Молитва” та ін.).

Б. Бунчук зазначає, що у „Псалмі CIV” П. Куліша наявний один рядок Я6, у „Псалмі CX” – один рядок Я4 і один рядок Я6 [2, с. 7], а у вірші „На озері” М. Старицького зафіксовано один рядок Я6 [1, с. 5].

Наведемо приклад з вірша К. Климковича „До зірки”:

<i>Ей, як вона собі розкішно сяє –</i>	U U U U U U U U U U
<i>Та зоренька з-під голубих небес!</i>	U U U U U U U U U U
<i>Чи там би рай, де доля пробуває?</i>	U U U U U U U U U U
<i>Чи там утік, як від землі він щез? (22, с. 309).</i>	U U U U U U U U U U

М. Гаспаров [3] показав, що у 5-стоповому ямбі метрично сильними (часто наголошуваними) є I, III і V стопи, що спричиняє виникнення альтернуючого ритму. Середня наголошеність стоп у Я5 окресленого періоду така:

I	II	III	IV	V
85,3	72	86	52,2	100

Кількість рядків у Я5 з позасхемними наголосами – 10,76 %, повнонаголошених рядків – 61,5 %.

Шестистоповий ямб (12 % від усіх силабо-тонічних творів) найактивніше застосовував у своїй творчості П. Куліш (близько 20,3 % від усіх його поезій 60-х років), дещо менше (8,2 %) використав Ю. Федькович. Ябц фіксуємо у вірші-строфі В. Мови (Лиманського) „І бачу я тоді широке синє море”, в канву якого вплетено один рядок Я5 та один рядок Я7. Наведемо рядки з вірша Ю. Федьковича „Трупарня”:

<i>Осілля нічка зимна, бо зима надходить;</i>	U U U U U U U U U U U U
<i>В шпиталі на подвір’я жовняр варту ходить.</i>	U U U U U U U U U U U U
<i>Що ступить – камінь йойкне, більше нич не чути,</i>	U U U U U U U U U U U U
<i>Хіба в кутку в трупарні розпачливі нути (24, с. 61).</i>	U U U U U U U U U U U U

Ритмічна форма Я6 – „симетрична” (з переважанням чоловічої цезури, II стопа менша за III). Загальний акцентний малюнок Я6 виглядає так:

I	II	III	IV	V	VI
97,5	68,9	92,5	80	64,8	100

Урегульований різностоповик Я4343 (4 % від загальної кількості творів) притаманний поезіям К. Климковича („Видіне”), О. Кониського („Грішниця”, „Не вірю клятві я раба”), Ю. Федьковича

(„Куда?”), В. Шашкевича („Чого серце б'ється”), П. Куліша (псалми XXVII, LXXXIX, XCVII, XCVIII, СІІ). Наведемо строфу з поезії О. Кониського „Грішниця”:

Не дорікайте їй гріхом, ♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂ Я4
Ви більші її грішили, ♂♂♂♂♂♂♂♂ Я3
Не дорікайте женихом – ♂♂♂♂♂♂♂♂ Я4
Вона його любила (7, с. 514). ♂♂♂♂♂♂♂♂ Я3

Будова урегульованого різностоповика Я5554 (0,4 % від усіх поезій) властива катренам „Псалми СXLVI” П. Куліша [2, с. 12]:

Хвали, душе моя, Господню силу; ♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂ Я5
поки живий, хвалити Бога буду, ♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂ Я5
співатиму діла його великі, ♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂ Я5
його спасення не забуду (10, с. 525). ♂♂♂♂♂♂♂♂♂ Я4

Розмір Я5445 (0,4 %) фіксуємо у вірші О. Кониського „Спокою рабського не хочу я”. Урегульовані ямбічні різностоповики Я5454, Я4454, Я54554 наявні у „Єврейських співанках Байрона” К. Климковича.

Неврегульований різностоповик Я2-6 (1,2 % від усіх силабо-тонічних творів) притаманний байкам „Мужик і Сова” К. Климковича та „Мишача рада”, „Пан на всю губу” Л. Глібова. Наведемо приклад з „Мишачої ради”:

Найстарішнього Пацюк мовляє так: ♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂ Я5
– Оце зібрались ми, панове громадяни, ♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂ Я6
Про от що розсудить: ♂♂♂♂♂♂♂ Я3
Пора б і Мишам в світі жити ♂♂♂♂♂♂♂♂ Я4
Так, як живуть усі миряни (4, с. 81). ♂♂♂♂♂♂♂♂♂ Я4

Для двох творів М. Старицького характерні розміри неврегульованого різностопового ямба. Так, у вірші „І знов нудьга, непрохана кума...” маємо ритм Я5-6 (0,4 %), а розмір Я6-5 (0,4 %) характерний для поезії „До подружки” [1, с. 6]. Наведемо приклад першого:

І знов нудьга, непрохана кума! ♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂ Я5
І серце буцім жеде якоїсь-то отрути... ♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂ Я6
Мовчи, бездольнее! Недовго нам тягнути, – ♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂ Я3
Доплентались, що й світла вже нема! (20, с. 31). ♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂ Я4

Хореїчні твори означеного десятиліття складають 2,4 % від усіх силабо-тонічних віршів. Використано такі розміри: Х4, Х5, Х443443.

Чотиристопогий хорей (1,6 %) представлений у творах В. Мови („До альбома Хр[истині] Д[анилівні] А[лчевській]”) та В. Шашкевича („Руска пісня”, „Сиві очі”, „Цвітка молити”). Наведемо строфу з вірша В. Мови:

Як зачую я ваш голос, ♂♂♂♂♂♂♂♂♂♂ Х4
Мелодійний і грайливий, ♂♂♂♂♂♂♂♂♂ Х5
Веселіше в грудях б'ється ♂♂♂♂♂♂♂♂♂ Х4
Серце сумне і вразливе (13, с. 118). ♂♂♂♂♂♂♂♂ Х4

У всіх хореїчних творах (за М. Гаспаровим [3]) наявний „архаїзований” вид ритму, при якому наголошуваність ІІ стопи нижча, ніж 94 %. Середня наголошуваність стоп виглядає так:

I	II	III	IV
36,7	90,2	52,6	100

П'ятистоповий хорей представлений лише у поезії М. Старицького „У садку”:

Сядьмо тут, рибчино, під кущами, – ♂♂♂♂||♂♂♂♂♂♂♂ Х5
В холодку так славно одпочити... ♂♂♂♂||♂♂♂♂♂♂♂ Х5
Подивись, яким шатром над нами ♂♂♂||♂♂♂♂♂♂♂ Х5
Явір цей розкинув пишний віти (20, с. 31). ♂♂♂||♂♂♂♂♂♂♂ Х5

Схема наголошеності стоп така:

I	II	III	IV	V
75	100	81	62,5	100

Як зазначає Б. Бунчук, „цей Х5 характеризується архаїчним ритмом. ІІ стопа має характер константи. Позасхемних наголосів немає” [1, с. 7].

Різностоповий врегульований Х443443 (0,4 %) характерний для поезії В. Шашкевича „Чого туряти?! (З Гомановського)“:

<i>Щастє, доля, колись може;</i>	└┐┐┐┐┐┐┐┐	
<i>Що лиш ти вгадаєш, Боже,</i>	└┐┐┐┐┐┐┐┐	
<i>Що чекає нас:</i>	└┐┐┐┐┐	
<i>Хто побачить усміх милий,</i>	└┐┐┐┐┐┐┐┐	
<i>Кому весну на могилу</i>	└┐┐┐┐┐┐┐┐	
<i>Несе сумний час</i> (5, с. 31).	┐┐┐┐┐┐	п/сх

Вірші з ритмом трискладовиків становлять 13,2 % від загальної кількості творів. Найактивніше поети розробляли амфібрахічні (9,2 %) та дактилічні метри (3,2 % від загальної кількості силабо-тонічних поезій окресленого періоду).

До Амф2 (1,6 %) вдавалися В. Шашкевич („Степова рожа (Гадка Гетого)“, „Сльози“), С. Воробкевич („Де серце моє“) та О. Кониський („Сиротина“). Наведемо строфу з твору О. Кониського:

<i>Не той сиротина –</i>	┐┐┐┐┐┐
<i>Кого рід не знає;</i>	┐┐┐┐┐┐
<i>У кого хатини</i>	┐┐┐┐┐┐
<i>Її худоби немає...</i> (7, с. 512).	┐┐┐┐┐┐

Середній процент рядків з позасхемними наголосами у творах – 30,8.

Амф3 (1,2 %) організовує ритм трьох віршів – псалмів П. Куліша: „XLIX (другий і третій вірші) та CXIV“ [2, с. 13].

До ритму Амф4 (4,4 %) з постійною жіночою цезурою після II стопи у своїх поезіях зверталися Ю. Федькович (8 поезій, наприклад, I-й вірш з думи „Циганка“, „Дитина“, „Ой нічка то тиха“, XV поезія з циклу „3 окрушків“, та ін.), С. Воробкевич („Природа убралась у шати зелені“, „Наша Буковина“) та О. Кониський („Думка“ („На скелі високій сиджу одинокий...“)). Наведемо приклад з твору С. Воробкевича:

<i>Природа убралась у шати зелені,</i>	┐┐┐┐┐┐┐ ┐┐┐┐┐┐┐
<i>стопились полями студені сніги,</i>	┐┐┐┐┐┐┐ ┐┐┐┐┐┐
<i>співали пташата у лузі тінистім,</i>	┐┐┐┐┐┐┐ ┐┐┐┐┐┐┐
<i>шуміла долина, раділи ліси</i> (21, с. 65).	┐┐┐┐┐┐┐ ┐┐┐┐┐┐

Рядки з позасхемними наголосами у віршах становлять 19 %.

Ритм урегульованого різностоповика Амф223223 (0,4 %) характерний для „Чудної долини“ В. Шашкевича:

<i>Хочеш припочинку?</i>	└┐┐ ┐┐┐	п/сх	Амф 2
<i>Вчахни си барвінку</i>	┐┐┐ ┐┐┐		Амф 2
<i>З цієї чудної долини,</i>	┐┐┐┐┐┐┐┐┐		Амф 3
<i>Не бійся нічого,</i>	┐┐┐ ┐┐┐		Амф 2
<i>Стережись одного –</i>	┐┐┐ ┐┐┐		Амф 2
<i>Одного лиш: власної провини!</i> (25, с. 66).	┐┐┐┐┐┐┐┐┐		Амф 3

Для поезій Ю. Федьковича („Товариш“, „Оскресни Бояне!“, „На могилі мого брата“ (варіант А)) та М. Старицького („Мій рай“) характерний розмір Амф4343 (1,6 %). Наведемо строфу з останньої:

<i>Чого свої очі, чого свої милі</i>	┐┐┐┐┐┐ ┐┐┐┐┐┐
<i>Вмиваєш гіркими слізьми?</i>	┐┐┐┐┐┐┐┐┐
<i>Хіба ж ти не знаєш, що люди, як хвилі,</i>	┐┐┐┐┐┐ ┐┐┐┐┐┐
<i>Байдужі, холодні, німі!</i> (20, с. 39).	┐┐┐┐┐┐┐┐┐

Двостоповий дактиль (1,2 %) у своїх поезіях застосовував лише Ю. Федькович (цикл „3 окрушків“, IX, X, XII поезії). Наведемо зразок першої строфи X вірша:

<i>Хто так високо</i>	└┐┐┐┐┐	
<i>Хмаров мандрує,</i>	└┐┐┐┐┐	
<i>Золотов трубков</i>	┐┐┐┐┐	п/сх
<i>Вівці гуртує...</i> (24, с. 179).	└┐┐┐┐┐	

Середня кількість позасхемних наголосів у творах становить 24,3 %.

Трестоповим дактилем (1,2 %) написали свої вірші Ю. Федькович („Зірньою моя“),

М. Старицький („Думка”) та П. Куліш („Псальма XVII”).

Наведемо приклад з „Думки” М. Старицького:

<i>Хвилями котиться голос,</i>	10010010
<i>Мов розлягається луг;</i>	0001001
<i>Тихо та гарно в садочку,</i>	10010010
<i>Цвіту вишневого дух (20, с. 34).</i>	1001001

Чотиристоповим дактилем (0,4 %) укладений „Заспів” П. Куліша:

<i>Кобзо, моя непорочна утіхо!</i>	10010010010
<i>Чом ти мовчиш? Задзвони мені стиха,</i>	10010010010
<i>Голосом предків святих задзвони,</i>	1001001001
<i>Давні пригоди мені спом’яни.</i>	1001001001
<i>Може, чиє неспанілеє серце</i>	10010010010
<i>Тяжко заб’ється, до серця озветься,</i>	10010010010
<i>Як на бандурі струна до струни (10, с. 501).</i>	1001001001

За дослідженням Б. Бунчука, „ритмічна схема „Псальми LXI” виявляє Д4цу1” [2, с. 13], що становить 0,4 % від усіх силабо-тонічних творів 60-х років.

Ритм тристопового анапеста (0,4 %) з великою часткою позасхемних наголосів представлений лише у І-й частині поліметричного твору П. Куліша „Псальма XIX” [2, с. 13].

Чотиристоповий анапест засвідчений у поліметричному творі К. Климковича „З єврейських співанок Байрона”, а саме у III-й частині під назвою „Розорене Єрусалима”:

*Я дививсь, як сьвятиню озарив пожеар,
І близької неволі не помнув тягар;
Я лиш бачив, як полемінь жже хором божий,
Та й оковану руку, що мститись не може (22, с. 304).*

001001001001
001001001001
0010010010010
0010010010010

Рядки з позасхемними наголосами у віршах з ритмом Ан4 становлять 25 %.

Стисло підсумуємо розглянутий матеріал. Українська силабо-тоніка 60-х років XIX століття налічує 27 розмірів. Найактивніше поети вдавалися до ямбових поезій (84,4 %), серед яких помітно превалує Я4 (54,8 %) з „архаїчним” ритмом (59 %). Значно менше творів з хорейним ритмом (2,4 %). Серед трискладових розмірів (13,2 %) найбільшою є частка амфібрахіїв (9,2 %). Дактилічні метри становлять 3,2 %, анапестичні зафіксовані лише в ПК (0,8 %). Одержані дані увиразнюють та доповнюють наші знання про національне віршування XIX століття.

Література

1. Бунчук Б. І. Віршування Михайла Старицького : навчальний посібник / Борис Іванович Бунчук. — Чернівці : Рута, 2004. — 48 с.
2. Бунчук Б. І. Еволюція віршування Пантелеймона Куліша : навчальний посібник / Борис Іванович Бунчук. — Чернівці : Рута, 2002. — 60 с.
3. Гаспаров М. Л. Современный русский стих. Метрика и ритмика / М. Л. Гаспаров. — М. : Наука, 1974. — 487 с.
4. Глібов Леонід. Твори : у 2 т. — К. : Наук. думка, 1974. — Т. 1 : Байки. Поезії. Твори для дітей. Російська поезія. — 512 с.
5. Зільник. Поезії Володимира Шашкевича / В. Шашкевич. — Львів, 1896. — 86 с.
6. Качуровський І. Метрика / І. Качуровський. — К. : Либідь, 1994. — 120 с.
7. Кониський О. Я. Оповідання. Повість. Поетичні твори / О. Я. Кониський. — К. : Наук. думка, 1990. — 640 с.
8. Костенко Н. В. Метричний довідник до віршів Тараса Шевченка: методична розробка з курсу віршознавства / Н. В. Костенко. — К. : Київський університет, 1994. — 40 с.
9. Костенко Н. В. Українське віршування XX століття : навчальний посібник / Н. В. Костенко. — К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2006. — 287 с.
10. Куліш П. О. Твори : в 2 т. — К. : Наук. думка, 1994. — Т. 1. Прозові твори. Поетичні твори. Переспіви та переклади. — 752 с.
11. Любімова О. В. Українське віршування 80-х – 90-х років XIX століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.06 / О. В. Любімова. — Тернопіль, 2009. — 20 с.

12. Мальцев В. С. Українське віршування перших десятиріч XIX століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук. : 10.01.06 / В. С. Мальцев. — Тернопіль, 2007. — 20 с.
13. Мова (Лиманський) В. С. Старе гніздо й молоді птахи / В. С. Мова (Лиманський). — К. : Дніпро, 1990. — 421 с.
14. Півторак В. Віршування Юрія Федьковича 60-х років XIX ст. / Володимир Півторак // Науковий вісник Чернівецького університету. — 2006. — Вип. 276-277. Слов'янська філологія. — С. 58—65.
15. Півторак В. В. Поетика віршованих творів Юрія Федьковича : автореф. дис. ... канд. філол. наук. : 10.01.06 / В. В. Півторак. — Тернопіль, 2009. — 20 с.
16. Протасова С. Віршування Сидора Воробкевича 60-х років XIX століття / Світлана Протасова // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць на пошану професора Богдана Мельничука з нагоди його 70-річчя / наук. ред. Бунчук Б. І. — Чернівці : Рута, 2008. — Вип. 394-398. Слов'янська філологія. — С. 139—144.
17. Протасова Світлана. Версифікація Володимира Шашкевича / Світлана Протасова // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць / наук. ред. Бунчук Б. І. — Чернівці : Рута, 2010. — Вип. 496-497. Слов'янська філологія. — С. 208—215.
18. Протасова Світлана. Віршування Олександра Кониського 60-70-х років XIX століття / Світлана Протасова // Мандрівець. — 2010. — № 4 (липень-серпень). — С. 66—71.
19. Протасова Світлана. Віршові форми Василя Мови (Лиманського) (на матеріалі поетичних творів 60-70-х років XIX століття) / Світлана Протасова // Питання літературознавства : науковий збірник / гол. ред. О. В. Червінська. — Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. — Вип. 81. — С. 173-181.
20. Старицький М. П. Поетичні твори. Драматичні твори / М. П. Старицький. — К. : Наук. думка, 1987. — 576 с.
21. Твори Ізидора Воробкевича : у 3 т. — Львів : Просвіта, 1909. — Т. 1. — 420 с.
22. Твори Леоніда Глібова, Ксенофонта Климковича, Володимира Шашкевича. — Львів : Просвіта, 1911. — 580 с.
23. Ткаченко А. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства) : [підручник для гуманітаріїв] / А.Ткаченко. — К. : Правда Ярославичів, 1997. — 488 с.
24. Федькович Ю. А. Твори : в 2 т. — К. : Дніпро, 1984. — Т. 1 : Поезії. — 463 с.
25. Шашкевич В. Зільник. Поезії / В. Шашкевич. — Львів : Каменяр, 1965. — 112 с.
26. Шевченко Тарас. Зібрання творів : у 6 т. — К. : Наукова думка, 2003. — Т. 2 : Поезія 1847-1861. — 784 с.